

SZELÉNDI GABOR

Tanítóképző Intézet, Sárospatak

Hazaszeretetre nevelés az 1. osztályos olvasástanításban

A szocialista hazafiságra és proletár internacionalizmusra nevelés helyet kap már az általános iskola 1–4. osztályában. Ez a nevelés ismeretek feldolgozásával, a tanultakkal kapcsolatos érzelmi állásfoglalás alakításával, cselekvések végzetetésével történik, és *megalapozó jellegű*. Elsősorban az *olvasás tanításában* foglal el jelentős helyet.

A hazaszeretetre nevelés alapozó jellegű folyamatából a következőkben azt szeretnénk megvizsgálni, hogyan tudjuk felhasználni az *1. osztályos olvasástanításban rejlő lehetőségeket*, milyen feladatokat tudunk megoldani az adott tantervi anyag feldolgozása során tanulóink szocialista hazafiságra való nevelésében.

1. Az 1. osztályos olvasástanításban különösen figyelembe kell vennünk azt az alapelvet, hogy az alsó tagozatban *fokozatosan formálódik, tudatosan* — az irányított és önálló tapasztalatszerzés és ismeretfeldolgozás eredményeként — *a szülőföld, a haza fogalma*. Az *otthonból indulunk ki*, amely védelmet és számtalan örömet nyújt a tanulóknak. Majd a tanulók tevékenységi területének szélesedésével kapcsoljuk ehhez az iskola, az utca, a lakóhely, a járás megismerését.

Saját osztályunk nevelésében segítséget ad a *Nevelési Tervben* először kidolgozott *korcsoport fejlettségi szint* — a tanulók világnézeti-erkölcsi fejlettségi szintjének összefoglalása, amely megadja az *általános fejlettséget a 6–10 éveseknek*, s ehhez tudjuk mérni saját osztályunk helyzetét, fejlettségét. Milyen ismeretekkel, érzelmekkel, érdeklődéssel és élményekkel rendelkeznek tanulóink, mire építhetünk a feldolgozó munkában.

A Nevelési Tervben megfogalmazott *nevelési követelmények* gazdagon bontják ki a nevelési feladatokat, néha még sokkal tartalmasabban, mint ahogyan az ajánlott tevékenységi formák megfogalmazzzák az adott terület feladatait.

Az 1. osztályos olvasástanításban folyó hazafias nevelés munkáját vizsgálva azt a feldolgozási eljárást követjük, hogy megvizsgáljuk: *milyen lehetőségeket biztosít a tantervi anyag, az olvasókönyv anyaga a Nevelési Tervben kidolgozott tevékenységi formák alkalmazására*, s ezáltal a megfelelő szint elérésére a tanulók szocialista hazafiságában.

2. A szocialista hazafiság lényege épülő hazánk, politikai, társadalmi és gazdasági rendjének szeretete. Elsősorban a jelenből táplálkozik és a szocialista fejlődés távlatából.

Már az *olvasást előkészítő órákon* is nyílik lehetőségünk arra, hogy a gyermekek boldog életét bizonyító tényekről szó essék, hiszen a tankönyv képanyaga mellett egyre több helyen a tanulók saját tapasztalatai is bizonyítják, hogy a mi gyerme-

keink olyan szép, modern, tágas, világos iskolába járnak, mint a 3. oldali képen látott, amelyben szép, esztétikus belső környezetben tanulnak (9. old.), hogy jól felszerelt játszóterek segítenek a városi és egyre több falusi gyermeknek a szabadidejük gazdag, sokszínű eltöltésében, játszási-mozgási igényük kielégítésében (5. o.) A *betűismertető időszak* anyaga jóval több lehetőséget kínál. Az *a* betű megismertetése során kitérhetünk szocialista társadalmunk gondoskodására, amellyel védi a gyermekek életét, egészségét az ingyenes orvosi vizsgálatokkal, gyógyszerekkel és mindennel, ami ehhez szükséges. Azok a betűismertető órák, amelyek az *otthoni környezetből* merítenek témát, sokoldalúan tudják bemutatni a gyermekek és felnőttek megváltozott boldogabb életét. Az *i* tanításához kapcsolódó kép, a rajta látható berendezés egyre több gyermek otthonában található meg, a modern bútor, a könyvespolctól az asztali lámpáig, virágvázáig, s ugyanígy egyre tipikusabb lesz a *z* betű gyakorló oldalához hasonló esti szituáció, ahol a televízió előtt ül a család apraja-nagyja. Nem árt erről külön szólni, s hivatkozni a tanulók konkrét tapasztalataira, az ő életükben található tényekre. A már eddig is több helyen érinthető problémára, hogy sok játék teszi boldoggá a mai gyermek gyermekkorát, külön is kitérhetünk a *j* betű ismertetése során, mind a játékbolt kirakatot mutató tankönyvkép, mind a szöveg alapján, amelyben jelkép, hogy a kisfiú rakétát kér játéku. Azt a gondolatot kellene hangsúlyozni és konkrét, a gyermekek tapasztalataiból vett tényekkel megerősíteni, hogy sok és szép játéka van ma már és lesz a jövőben egyre inkább a munkás- és parasztgyermeknek is, mert telik rá, tud áldozni rá a szülő. A változó, fejlődő, szépülő otthon bemutatására kínálkozik lehetőség az *sz* betű tanításánál, ahol az új, modern bútoron, lakberendezésen kívül emeljük ki azt az örömdetes tényt, hogy egyre több otthonban szépíti az életet a vízcsap, a víz, tisztaságot, egészséget biztosítva. Az *s* gyakorló oldala feldolgozása során a szülőknek való segítség gondolata mellett emeljük ki a gépek segítő szerepét a háztartásban, mind a mosógép, villanyvasaló, porszívó stb. szerepét, s azt a tényt, hogy nő ezek száma.

Minden a *munkások, parasztok, dolgozó emberek munkájának* köszönhető. Ezt szolgálják a többi közt a *gy* betű új és gyakorló oldalának anyagai, ugyanúgy, mint a 134–135. oldal anyagának a feldolgozása a különböző foglalkozások megismertetésével, a használt eszközök, szerszámok bemutatásával és annak az alapvető gondolatnak a megértésével: hogy ezek az emberek mind a mi szép országunkat építik. Mind a mi jobb boldogabb életünkért dolgoznak. Fel kell hívni a tanulók figyelmét szüleik fontos munkájára, amellyel ők is hozzájárulnak ahhoz, hogy a gyermekeknek, felnőtteknek egyaránt szebb legyen az élete.

Annak megismertetése, hogy szocialista államunk, a *mi rendszerünk* megbecsüli, kitünteti a derekasan helytálló dolgozókat, a többi között történhet az *é* betű feldolgozása során is már, majd a gyakorlás részben, ahol már kisebb olvasmányokat dolgozunk fel, a Gyurka édesapja c. olvasmány tárgyalása során. Szocialista államunk, amelynek címerével is megismerkednek a tanulók (52. o.), nemcsak elismeri, kitünteti a dolgozók legjobbait, hanem arra is törekszik, hogy megkönnyítse munkájukat, gépek alkalmazásával segíti a különböző foglalkozású dolgozókat. Erről szólhatunk az előkészítő időszak lezárása során a traktoros munkáját kiemelve ugyanúgy, mint az *u, ú* betű tárgyalása során. A gépek megismertetésével a *g* betűnél, az *Épül a lakótelep* c. olvasmányánál, ahol az emelődaru munkájáról beszélhetünk. A 155. oldal képét is felhasználhatjuk a nehéz aratási munkát felváltó kombajn szerepének a bemutatásával.

A gyermekek és felnőttek megváltozott boldog életének bemutatása mindezen túl történhetik még az olyan anyagok feldolgozásával is, mint A hirdetőoszlop és a Gyermeknapon c. olvasmányok, amelyek a nemzetközi gyermeknapról, bábszínházról, gyermeki ki mit tud játékról szólnak. Társadalmunk külön is feléjük fordul bizonyos

ünnepekkel, de úgy véljük a *legjobb summázása annak, hogy mennyire változott meg a világ, lett más élete gyermeknek, felnőttnek*, a mi szocialista rendszerünkben, a Nyári terveink c. olvasmány feldolgozása során történhetik. Ahol kitérhetünk arra, micsoda nagyszerű dolog, hogy egyre több gyermek és szülő kerül a Balaton mellé vagy a hegységekbe nyaralni, üdülni, egyre több gyermek töltheti napközis és úttörőtáborban a vakációt, hogy egyre többen tudják a nyarat, a vakációt pihenésre, szórakozásra, ország-látásra, meg világlátásra fordítani. Újra azt a gondolatot hangsúlyozzuk nagyon, milyen nagy dolog ez, hogy már erre is telik egyre több régi szegényembernek, gyárban dolgozó munkásnak és földeken dolgozó parasztnak meg a gyermekeinek, akik sokszor nem jutottak régen túl falujuk határán, akik nyáron, meg egész évben látástól vakulásig csak dolgoztak.

3. Az alsótagozatban lassan formálódik a haza fogalma. Az otthonból, a szülőföldről indulunk ki, s bővítjük a járás, a megye majd az ország megismerésével a haza megismerését, szeretetét. A Nevelési Terv követelményei szerint a tanulónak tudnia kell: *lakóhelyéhez tartozik az otthona, szeresse otthonát, ahol együtt él szüleivel, játszik testvéreivel, ismerje szülei munkáját, szeresse és becsülje őket és a dolgozókat.* Ezért úgy véljük, hogy az ajánlott tevékenységi formába: a hazai táj és a dolgozó nép megismerése és szeretete külön bele kellene venni a hazafias nevelés aspektusából kiindulva: *az otthon, a család, a szülők, nagyszülők munkája, szeretete és az irántuk kialakítandó tisztelet, megbecsülés* feladatát is, s kidolgozni ehhez a megfelelő tevékenységi formákat. Az ABC-s könyv anyagából utalunk itt néhány lehetőségre ezen a téren.

A Tanterv anyagának és utasításainak megfelelően, amelyek szerint a szülők és gyermekek, testvérek életéről, a család ünnepeiről tanítunk úgy, hogy a tanulókat a családi otthon szeretetére, a szülők iránti tiszteletre, a testvérek közötti helyes kapcsolatokra, a családi otthon melegére neveljük, gazdag anyagunk van már az 1. osztályos olvasókönyvben is.

A mama, az édesanya szeretetére nevelünk az *m* betű megismertetése során, ugyanúgy mint az *s* gyakorló oldalán, ahol bemutatjuk fáradtságos, nehéz munkáját a családban, amelyért cserébe a gyerekek a maguk munkájának elvégzésén — a tanuláson — túl különböző szerény ajándékokkal tudnak viszonzást adni. A különböző családi ünnepek, karácsony, újév (56—57. old.), anyák napja (137—138. old.) a szocialista humanizmusra való nevelésen túl jelentősek a hazaszeretetre nevelésben is. A kisgyermeknek a haza még egyet jelent az otthonnal, a szülői házzal, s benne nem kétséges a legjobban szeretett édesanyával, s ha őt mélyen, őszintén, gyermeki módon szereti, akkor nagyon mélyen kapcsolódik a szülőföldhöz, a hazához, annyira, hogy nem tud elválni tőle. Ha eljutnak gyermekeink ahhoz a szeretethez, amelyet az Édesanya c. olvasmány (137. o.) hőse fogalmaz meg, hogy az ő anyukája az, aki a világon a legjobb, akkor ehhez nem nehéz hozzátársítani a családi otthon, a szülőföld szeretetét, majd az egész országét. És akkor úgy érzi a gyermek, hogy ő hűséges fia édes hazájának, mint fia édesanyjának (170. old.), s átérzi a népdal évszázados bölcsességét, felemelő vallomását a hazáról, a hazaszeretetről: onnan nézek hazám felé, édesanyám háza felé (169. old.). Utóbbi a legfontosabb a világon. S ezzel csak egy szálát bontottuk ki a családi otthon szeretetére való nevelésnek az 1. osztályban, csak utalunk azokra az anyagokra, amelyek az édesapa, a nagyszülők és testvérek szeretetére nevelnek.

4. *Tantervünk Utasításában* szerepel feladatként, hogy az 1. osztályban *mélyítse el az iskola iránti szeretetet*; érezzék jól magukat a tanulók pajtásaik körében. Az iskolát úgy állítsa a tanulók elé, mint második otthonukat. A Nevelési Terv így fogalmazza meg idevonatkozó követelményeit: (a tanuló) *szeresse osztálytermét, iskoláját, ahol szeretik, tanítják őt, ahol jól érzi magát.* Ezért a következőkben *az iskola és*

a *pajtások, tanulótársak* iránti szeretet és az irántuk való megbecsülésre való nevelés lehetőségeit nézzük meg.

A már említett iskolával kapcsolatos anyagokon túl különösen a *Zsiga padja* és az *Ünnepelnek* a gyerekek c. olvasmányok feldolgozása kínál sok lehetőséget (84. és 86. old.). Az első olvasmány azon túl, hogy az édesapa iránti szeretet kialakítását is segíti, nagyon alkalmas arra, hogy az iskola iránti szeretetre való nevelést elkezdjük. Ennek során nemcsak azt lenne jó elérni, hogy a tanulók vigyázzanak a felszerelésre, őrizzék meg ezeket épségben, hanem oda kellene eljutni, hogy mélyebben megszeressék az iskolájukat, legyenek büszkéik rá, nemcsak akkor, ha valamiben dicsőséget szerzett (61. old. *Halló! Halló!*), hanem szeressék mindenestül azért, mert sok szál köti őket hozzá, mert valóban a második otthonuk volt, a tudás és emberség megszerzésének, kialakulásának egy színtere. S ennek az iskolának volt sajátos levegője, stílusa, voltak hagyományai, sőt neve is. A gyermekek ünneplésével kapcsolatban a sokféle hatásból egy olyasféle érzés, tudat kialakítására szeretnék utalni, mint amilyenről Boldizsár Iván ír franciaországi útinaplójában. Olyan érzés, tudat, viszony alakuljon ki a tanulók, *pajtások* között, hogy ez is kösse őket ehhez a hazához, a mi országunkhoz, hogy ne tudjanak szinte másutt élni. Mint írja, legkisebb gyermeke azért vágyódott haza francia földről, hol minden jóval széppel elhalmozták, mert nem érezte jól magát, nem tudott igaziból játszani, mert ő csak a szomszéd és osztálytárs *Katival* tud igazán játszani, s gyerünk már haza apa, sürgette a hazautazást a rokonlátogatást abbahagyva. Valami hasonló *pajtási, osztálytársi* érzést, viszonyt kialakítani, amely nemcsak azokban a napokban hat, de évek múltán is megmarad hatása, s beletartozik a mi hazaszeretetünkbe, a szülőhaza és a rajta élő nép szeretetébe.

5. A dolgozó nép jelenével és múltjával, kulturális értékeivel, a földrajzi környezet, a növény- és állatvilág együtt jelentik számunkra a hazát. A szülőföld, a hazai táj mély érzelmi hatást gyakorol ránk, s a nevelésnek egyre erősítenie kell azt a köteléket, amely hozzájuk fűz, s elszakíthatatlanná kell tennie. Ennek megfelelően fogalmazza meg a *Nevelési Terv a hazai táj és a dolgozó ember megismerésének és szeretetének* a feladatát: *a tanuló figyelje meg a táj, a növény- és állatvilág változatosságát, gyönyörködjék szépségében* (58. old.).

Ezek megismertetése olvasóórákon főleg a következő anyagokkal történhet — természetesen felhasználva mind a környezetismereti séták, mind a tanulói egyéni megfigyelések anyagát a gazdag szemléltetésen kívül — a *b* betű új és gyakorló oldalának tárgyalása (a tél), az *Itt a tavasz!* c. olvasmány (95. o.) megbeszélése során a tavaszról tanítunk, ugyanúgy, mint a *Tavasz kezdetén* c. anyag kapcsán (100. o.). A *Vasárnapi séta* c. olvasmány feldolgozása során a szülőföld szépségeire hívhatjuk fel tanulóink figyelmét, s készíthetjük őket azok megismerésére. Az állatvilág változatossága mutatkozik meg a *Fecske hívogató* c. vers, az *m* betű oldalain, a *Derűs reggel* c., az *Állatok* c. olvasmányokban, míg a természet, a táj változatossága a *Négy kívánság* (158. old.), az *Évszakok* (160. o.) c. anyagok tárgyalása során bontakoztatható ki. Természetesen a táj, növény- és állatvilág megismerésével kapcsolatban is hangsúlyoznunk kell a meggyőződés fontosságát, vagyis ne csak ismeretei legyenek a tanulóinknak, hanem ezek megfelelő cselekvésre, viselkedésre is készítsék őket. Így ne csak tudják, melyik a szép táj, hanem gyönyörködjenek is bennük, védjék is ezt, s gondolják, ahol szükséges. Tehát a tudatismeret, az érzelem és cselekvés, viselkedés egységére van szükség, az aktív hazaszeretetre.

6. A szocialista hazafiságra nevelést *haladó nemzeti hagyományaink ápolásával* kell megalapoznunk. Ifjúságunknak ismerniök és szeretniök kell múltunk minden értékét. A múlt nélkül a jelen gyökértelen.

Ennek megfelelően találunk a Nevelési Tervben az ajánlott tevékenységi formák között ezzel kapcsolatos feladatokat mind a hazai táj és a dolgozó nép megismerése, mind népünk kulturális alkotásainak megismerése, megbecsülése és ápolása címszó alatt. Itt elsősorban két folyamatosan megoldható feladatra utalunk, amelyhez elsőosztályos olvasástanításunk alapot nyújthat. Egyik a *szép magyar beszéd megtanításának* nemes feladatára, amelyet így fogalmaz meg Nevelési Tervünk: Beszéljen tisztán, hangosan, ha szükséges teljes mondatokban. Ne használjon illetlen szavakat. Olvasástanítási munkánkban elsősorban a helyes beszédalképesség és az alapvető szókincs kialakítása szerepel a megfelelő olvasási készség kialakítása mellett. A másik feladat: népi kultúránk, *nép-költészetünk megismerése* és megbecsülése nagyon jelentős feladata e tárgynak, hiszen jórészt magyar népmesék, népdalok, mondókák szerepelnek ABC-s könyvünkben nemzeti irodalmunk klasszikus, örökbecsű alkotásai mellett.

Klasszikus irodalmunkból a hazafiságra nevelés aspektusából vizsgálódva ki kell emelnünk Petőfi versét, Tied vagyok (Részlet a Honfidal c. versből) címmel, a Vörösmaty Szózatából szereplő részletet és József Attila Hazám c. ódájának közölt részletét, amelyek ragyogó tömörséggel fogalmazzák meg legjobbjaink hazaszeretetét, és költői szépségükkel is hatnak, a gondolatok megformázásával a tartalmi mondanivaló mellett.

7. Alsó tagozatos hazafias nevelésünkben a szülőföldről indulunk ki, s nem jutunk el a teljes haza bemutatására, még kevesebb ismerettel rendelkeznek tanulóink a nagyvilágról, az emberiségről. Mégis már az alsó tagozatban is megmutatjuk, hogy a hazai föld és népének élete, története sok szállal kapcsolódik a népek nagy családjához, az emberiséghez. Már itt érzékeltetjük, hogy a körülöttünk élő, a szocializmust építő népekhez baráti kapcsolatok fűznek bennünket. Hálát ébresztünk a Szovjetunió iránt a felszabadulásunkért hozott áldozatáért, országépítő munkánk segítségével. Beszélünk arról a tanulóknak, hogy sok országban ma még küzd a nép az elnyomók ellen a szabadságért és függetlenségért. Így fogalmazza meg az OPI Útmutatója az *internacionalizmusra nevelés* feladatait az alsó tagozatban. Nevelési Tervünk a szocialista hazafiságra és proletár internacionalizmusra való nevelés ajánlott tevékenységi formájaként veszi a *Szovjetunió és a szocialista tábor országainak megismerését*, s 1. osztályban az április 4-i ünnepkel kapcsolatos megfigyelési, díszítési feladatokat javasolja, valamint az ünnepség megismerését rádióban, televízióban. ABC-s könyvünkben a *Szabadságunk ünnepén* c. olvasmány feldolgozása segíti hazánk felszabadulási ünnepének gazdagabb megismerését. Ennek tárgyalása során jó megszívlelni a Kézikönyv tanácsát, hogy a nevelő saját élményeiből, tapasztalataiból mondjon el részleteket röviden, szemléletesen, mivel nem mindig rendelkeznek elég egyéni tapasztalattal tanulóink a témával kapcsolatban. Maga az olvasmány a tanulókra azzal hat elsősorban, hogy színesen, szemléletesen írja le azokat az eseményeket, amelyek könnyen megérthetők minden gyermek számára. A mi történetünk április 4-én, — hogyan ünnepel népünk ezen a napon — kérdésekre ad választ, s a fontos miért kérdésre majd a későbbiekben tudunk megfelelően kitérni. Fontos, hogy tanulóinknak minél több élményük legyen a felszabadulási ünnepségről, ezért jó a Tv közvetítés megnézése vagy a rádióhallgatás a díszszemléről, de ugyanilyen hatásos, ha a tanuló, az osztály ténylegesen végez munkát április 4-ével kapcsolatban, ha készítenek vörös zászlót, ha szépen feldíszítik saját osztályukat. Az OPI Útmutató is kiemeli, hogy a ténylegesen végzett tevékenység sokkal nagyobb jelentőségű az erkölcsi nézetek, tehát a hazafias meggyőződés kialakulásában, mint a passzív szemlélődés vagy pusztán tényanyag ismeret. A hazafias nevelés megalapozása akkor lesz igazán eredményes, ha a nép, a föld, a baráti népek szeretete cselekvésekben nyilvánul meg. Persze a kifejezetten internacionalista témájú és mondanivalójú olvasmányok feldolgozása mellett más alkalommal is találunk már az 1. osztályban lehetőséget nevelésre, a szovjet nép iránti szeretet elmélyítésére. Így pl. az Épül az új lakótelep c. anyag tárgyalása

nemcsak szocialista fejlődésünket példázza, hanem a szovjet nép testvéri segítségét is, hiszen itt kitérhetünk arra, hogy a szovjet gépek (emelődaru) segítik az új házak építését városainkban, sőt egész házgyárral is támogatja a Szovjetunió a mi lakásépítkezéseinket.

8. A proletár nemzetköziségre nevelés megalapozása jelentős mértékben történik azal, hogy megismertetjük tanulóinkat a *világ dolgozói életével, a békéért és a kizsákmányolás ellen vívott harcával, s ennek támogatására* neveljük őket. Az 1. osztály számára ajánlott tevékenységi formák: a május 1-i ünnepre az osztály és lakóház díszítésében részt venni, végignézni a dolgozók felvonulását, s ha van az osztályban nem magyar anyanyelvű, nem tiszta magyarsággal beszélő tanuló, akkor ezeket ne csúfolja az osztály. Már fentebb vázoltuk, hogy miért nem gazdagabb az internacionalizmusra való nevelés ebben az osztályban, de így is sok lehetőség van e téren is. A már említett tevékenységi formákon kívül ismeretekhez és érzelmekhez juttathatjuk el tanulóinkat a Békét a világnak c. vers és a 132. és 133. oldal feldolgozása során, ahol a díszes bevezető táblán, szövegen kívül a Kinek, kinek és a Május elsején című vers szerepel.

A *Békét a világnak* című versben a gyermekek barátságán keresztül mutatjuk be a nemzetközi testvériség gondolatát és a béke fontosságát, amely nélkül nem lehet gyermeknevetés, vidámság, boldogság egyetlen népnek sem a világon. A szöveg mellett nagyon jelentős a színes kép feldolgozása is, mint ahogyan a Kézikönyv részletesen kifejti, s segít a vers mondanivalójának a megfogalmaztatásában is.

Május elseje a világ dolgozóinak ünnepe — ennek a megértetése már könnyen történik, ha előtte a különböző foglalkozású emberek, közte a szülők munkájával, megismertkedtek tanulóink (134–35. old.), s felfogták, hogy egyformán fontos minden foglalkozás, akár városban, akár falun dolgozó emberről van szó, s hogy ugyanilyen emberek, dolgozók, munkások emberek élnek a különböző országokban (A vonat elindul a faluból és A városból is sok mindent visznek falura). Ezenkívül a gyári és mezőgazdasági munkával foglalkozó olvasmányok is segítenek az emberi munka jelentőségének a felismertetésében (pl. Gyurka édesapja, Évi édesanyja, Balázs és Rezső stb.). Ezek ismeretében meg a színes, kifejező illusztrációk segítségével jól ki lehet bontani a munkás nemzetköziség gondolatát, a népek közötti barátság és a béke szükségességét, bemutathatjuk, hogy ezen a napon mindenütt a világon ünnepelnek, csak a szocialista országokban szabadon, boldogan, míg sok országban lopva, veszéllyel dacolva. S azért kell a puska, a haza védelme, azért kell a bátor katona, mert még nincs mindenütt felszabadulva a nép, nem mindenütt élnek olyan boldogan és ünnepelnek olyan vidáman, mint a mi szép országunkban. Nálunk lobognak a zászlók, a színes léggömböket viszi a szél, ragyog a gyermekek és felnőttek arca, boldogan énekelnek — s ehhez az illusztrációkon kívül a legjobb, ha megnézi az osztály minél több tanulója a május elsejei budapesti és nagyvárosi felvonulást a televízióban.

Az 1. osztályos olvasástanításban végzett alapozó jellegű hazafias nevelés elemzése során külön hangsúlyoznunk kell, hogy a legteljesebb mértékben szükséges támaszkodnunk a *tantárgyi koncentrációra, elsősorban a környezetismeret* tárgyával. A hazai föld bemutatása — amíg konkrét tapasztalatszerzés lehetséges — a környezetismeret tanítása során történik, ahová a konkrét szemlélet már nem érhet el, elvezet az olvasókönyv szövege. Ahol csak lehet támaszkodjunk a környezetismereti séták és feldolgozások anyagára, s mélyítsük el, bővítsük ki ezt az osztály szintjének megfelelő mélységben.

Nem szabad soha elfeledkeznünk arról, hogy a kisgyermekek még nagyon érzelmek által befolyásoltak és befolyásolhatók, sok mindent még nem értenek meg, de a *kíváncsi érzelmi viszony* már kialakítható náluk a tárggyal, jelenséggel kapcsolatban — ebből következik, hogy a hazafias nevelésben náluk legalább *olyan mértékben kell hatnunk az érzelmeikre, mint az értelmükre*. Ehhez viszont elengedhetetlenül szükséges, hogy oktató-

nevelőmunkánkat áthassa a személyes meggyőződés, lelkesedés, őszinte érzelmek együttese, hogy meggyőző erejű legyen mindig a feldolgozás, s hasonló viszony, érzelem és meggyőződés kialakulására készítse tanulóinkat.

Végül arra kell törekednünk a hazafiságra nevelésben, hogy a megfelelő ismeretek kialakítása mellett, a kívánt erkölcsi érzelmek fejlesztésén túl kialakítsuk a különböző tevékenységek során *az erkölcsi meggyőződést és az erkölcsi szokásokat*, amelyek minden hasonló helyzetben megfelelő cselekvésre és magatartásra készítik tanulóinkat. A szocialista hazaszeretetnek és proletár internacionalizmusnak elsősorban *tettekben, cselekvésekben és viselkedésben kell megnyilvánulnia*, s ehhez az első lépéseket az első osztályos oktató-nevelőmunkánkban kell megtétetnünk tanulóinkkal.

NAGY JÓZSEF

Tanítóképző Intézet, Jászberény

A tanulói aktivitás és önállóság módszertani problémái az olvasmányok elemzésekor

A tanulók aktivitása és a tanulói önállóság aligha választhatók el egymástól. Egyre inkább átszövik az alsó tagozat oktató-nevelő munkáját is.

A tanulói aktivitás és önállóság fokozása az alsó tagozaton többek között az olvasástanítás feladata is. A problémák az olvasástanításon belül is sok más kérdéshez kapcsolódnak. Ez alkalommal az *olvasmányok elemzésének* a kérdését vizsgáljuk, ezt is tudatosan csak az elemzés *sémájának és módszerének* szűkebb körében.

Hol is kell keresnünk e problémák legfőbb módszerbeli gyújtópontjait?

A Tanterv és utasítás az alsó tagozatos olvasmányok elemzésének módját nagyon egyértelműen és határozottan körvonalazza: a tanító az „olvasmányok megbeszélését gondolategységeként végezze. Az egységek terjedelmét fokozatosan növelje az egyes osztályokban, de vegye mindig figyelembe a tanulók átfogó képességének szintjét. Az elemzésbe vonja be a tanulókat.” Ezen az előírásnál alapszik a valamennyiünk által jól ismert pedagógiai gyakorlat, ami az *olvasmányok elemzésének sémáját* a következőképpen alakította ki:

- az olvasmány részegységekre (gondolategységekre) bontása;
- e részegységek elemzésének szempontjai (részcélkitűzések);
- a részek elemzése;

részösszefoglalások, ill. az olvasmány egészének elemzését befejezve az olvasmány egységbe foglalása, szintézis megteremtése (a lényeg, a mondanivaló stb. kiemelése, megfogalmazása, összefoglalás stb.).

A szépirodalmi olvasmányok, költemények, ismeretközlő olvasmányok feldolgozása közben természetesen speciális szempontok is érvényesülnek, de magának az elemzés mozzanatának — mint az olvasmányfeldolgozás legfontosabb részének — a sémája döntően, sőt lényegesen nem változik meg. Az elemzést a tanító *kérdéseire*, irányítására épített feldolgozás vagy *beszélgetés* módszerével oldjuk meg, s ebben sincs lényeges eltérés a két fajta olvasmány viszonylatában. Így a két fajta olvasmány elemzésének menetét, sémáját (nem a feldolgozás egészének menetét!) és módszerét, mivel a gyakorlat sem különbözteti el, a továbbiakban egységben fogjuk fel, az egyes olvasmányok tartalmi eltéréseiből adódó speciális kérdésekkel most nem foglalkozunk.